

אתגד ה'יום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

מכות ה | אתגרי המאבק בצדוקים (ומאבקים בכלל)

להתוודות בלב נשבר - ולנהל מאבק בלב אמיץ

אגדה זו היא עדות נדירה על הוצאת עדים זוממים להורג. כפי שנראה בהמשך המסכת, הריגת עדים זוממים בטלה עם כל דיני הנפשות, לאחר גלות הסנהדרין ממקומה בלשכת הגזית. רבי יהודה בן טבאי, מתקופת הזוגות, הוא בין האחרונים שיכולים להעיד על יישום הדין. עדות זו הופכת לווידוי כואב של רבי יהודה בן טבאי; אלא שמאפיינים אחדים בווידוי הופכים אותו לבלתי שגרתי.

בעקבות הצהרת רבי יהודה בן טבאי שהרג עד זומם כנגד שיטת הצדוקים, מוכיח אותו שמעון בן שטח. טענתו איננה נגד עמדתו הפרושית - שהרי שמעון בן שטח עצמו היה ממובילי המאבקם בצדוקים; הבעיה היא שהריגת עד אחד מנוגדת לדיני חכמים.

בשלב זה רבי יהודה בן טבאי מביע חרטה על מעשהו מיד, אך כאמור מדובר בחרטה מסוג חריג. הצעד הראשון שעושה רבי יהודה בן טבאי אינו קשור לעד שנהרג מתוך טעות בדין, אלא למערכת היחסים בינו ובין שמעון בן שטח. שמעון בן שטח ידע דין שנעלם מעיני רבי יהודה בן טבאי (ואולי לא היה ידוע לו, אפשרות הגיונית במיוחד לפי הדעה בגמרא שהוא היה הנשיא, ושמעון בן שטח אב בית הדין), ולכן הוא צריך להיות הסמכות העליונה והמכרעת בדין.

רק לאחר מכן מופיעה הקבלה השנייה שרבי יהודה בן טבאי מקבל על עצמו. הוא מתחיל להשתטח על קברו של העד שהרג. אפשר היה לומר שלאחר ההתמודדות עם ההתנהלות בדין, הוא נפנה לכפרה על ההריגה בשוגג, והחל במאמצים לרצות את ההרוג. אלא שרבי יהודה בן טבאי מבחיר שהקול הנשמע הוא שלו ולא של ההרוג. האמנם ההישמעות לשמעון בן שטח היא הלקח החשוב ביותר מהאירוע, ולמה חשוב כל

תניא, אמר רבי יהודה בן טבאי: אראה בנחמה, אם לא הרגתי עד זומם, להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים: אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנדון.

אמר לו שמעון בן שטח: אראה בנחמה, אם לא שפכת דם נקי, שהרי אמרו חכמים: אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם, ואין לוקין עד שיזומו שניהם.

מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי, שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח. וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו העד, והיה קולו נשמע, וכסבורין העם לומר: קולו של הרוג, אמר: קולי שלי הוא, תדעו, למחר הוא מת אין קולו נשמע.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: דלמא בדינא קם בהדיה, אי נמי פיוסי פייסיה.

כך להבהיר שההרוג אינו משמיע קול?

כדי להבין את מעשיו של רבי יהודה בן טבאי, אפשר לנסות לתאר את המצב לאחר שהתבררה טעותו. זה עתה הוא עשה מעשה נועז, והוציא אדם להורג על אפם ועל חמתם של הצדוקים. מה יקרה אם יתברר שהמעשה היה שגוי? זה ודאי ישחק לטובתם של הצדוקים. הם יוכלו להשתמש במאורע ככלי לניגוח הפרושים והתורה שבעל פה. הדילמה קשה - להודות בטעות, או לשמור על המלחמה העיקשת מול הצדוקים?

בשל המצב המורכב, נוקט רבי יהודה בן טבאי בצעד כפול: הוא מתוודה על חטאו באופן בולט, אך ממקד את הווידוי בתחום התורה שבעל פה. החרטה איננה על עצם ההוצאה להורג, כלומר על הציות לתורה שבעל פה, אלא להפך - הוא מתחרט על שלא ציית מספיק לתורה שבעל פה, והפר את פסק החכמים. מצד אחד הוא משתטח על קבר ההרוג, ומצד שני הוא מדגיש שלהרוג אין זכות דיבור - הוא רשע, הוא בן מוות, רק בשל העובדה שחברו לא הוזם הוא היה אמור להינצל ממיתה.

ההתמודדות של רבי יהודה בן טבאי מלמדת כיצד לנהל מאבק מורכב. עם זאת, אולי היא מסבה את תשומת הלב גם לבעיה בטבעם של מאבקים: כשאתה נאבק באופן טוטאלי למען ערך כלשהו, ייתכן שבסוף תפגע באותו ערך עצמו. רבי יהודה בן טבאי לא התפשר במאבק נגד הצדוקים, ולכן לא שם לב שבמקרה זה צריך להקל בדין - דווקא מכוח התורה שבעל פה. אולי במאבק מתון ושקול יותר, הייתה נמנעת הפגיעה של מנהיגי הפרושים בעמדת הפרושים עצמה, וכך היה נשמר המאבק נגד הצדוקים בטהרתו. ראוי ללמוד מהמאבק העיקש נגד עמדות שליליות ומסוכנות, ומהעמידה האיתנה גם כשהמאבק נקלע למשבר; במקביל, נראה שיש לדעת לאמץ גם את דרך המאבק המתונה, שעשויה למנוע את המשבר מלכתחילה.